מאי הרים אמר רב פפא תורא ברא דעינא:
דק תבלול: ת"ר דק משוקע הרי זה מום צף
אינו מום והתניא איפכא לא קשיא הא
בשחור הא בלבן ° והא אין מומין בלבן אלא
הא א) בדוק לבן הא בדוק שחור דאמר רבה
בר בר חנה סח לי [ר'] יאשיה דמן אושא אדק
שחור משוקע הרי זה מום צף אינו מום דק
לבן משוקע אינו מום צף הרי זה מום
וסימניך ברקא: חלזון נחש א) ועצב: איבעיא
להו חלזון הוא נחש או דלמא חלזון או נחש
ת"ש דאמר רבה בר בר חנה סח לי ב)
רבי יוחנן בן אלעזר זקן אחד היה בשכונתינו
ור"ש בן יוסי ג) לקוניא שמו ומימי לא עברתי
לפניו פעם אחת עברתי לפניו אמר לי שב
בני שב חלזון זה מום קבוע ד) לשחוט עליו
וזהו נחש שאמרו חכמים ואע"פ שאמרו באין
אדם רואה מומין לעצמו באבל מורה הלכה
לתלמידים ותלמידים ה) מורין לו גוהאמר ר'
אבא אמר רב הונא ו) גכל תלמיד חכם שמורה
הלכה ובא אם קודם מעשה אמרה שומעין לו
ואם לאו אין שומעין לו איהו נמי מורה ובא
הוה מעיקרא: איזהו תבלול לבן הפוסק ז) את
הסירא: מתני' מני רבי יוסי היא דתניא לבן
ונכנס בשחור שחור ונכנס בלבן ה"ז מום
דברי ר"מ ר' יוסי אומר דלבן ונכנס בשחור
ה"ז מום שחור ונכנס בלבן אינו מום דשאין
מומין בלבן אמר רב מ"ט דרבי יוסי דכתיב
1 יצא מחלב עינימו תרבא דעינא איקרי עינימו
סתמא לא איקרי ור"מ מ"ט ח) מה לשון תבלול
דבר המבלבל את העינים: **מתני'** חורוור
ה והמים הקבועין איזהו חורוור הקבוע כל
ששהה שמונים יום ו ר' חנניא בן אנטיגנוס
אמר ז בודקין אותו ג' פעמים בתוך שמונים
יום ואלו הן מים הקבועין אכל לח ויבש של
גשמים לח ויבש של שלחים (א) או אכל היבש
ואח"כ הלח אינו מום עד שיאכל ט) הלח ואח"כ
היבש: **גמ'** מתני' מני רבי יהודה היא דתניא
חורוור קבוע ארבעים יום ומים י) הקבועים
שמונים יום דברי ר"מ ורבי יהודה אומר
חורוור יא) שמונים יום ואלו הן מים הקבועים
אכל לח ויבש של (ב) יב) בית השלחין או
שאכל יבש ואח"כ אכל הלח יג) אין מום עד
שיאכל יבש אחר הלח וישנו ג' חדשים והא
יד) תרווייהו תננהי אכל לח ויבש של גשמים
לח ויבש של בית השלחין חסורי מיחסרא
והכי קתני אכל לח ויבש של גשמים ה"ז מום
בית השלחין אינו מום ודגשמים נמי אכל
יבש ואח"כ אכל לח אינו מום עד שיאכל
יבש אחר הלח וישנו ג' חדשים איני (ג)
טו) י והתניא והא רב אידי בר אבין אמר רב
יצחק בר אשיאן אדר וניסן לח אלול ותשרי
יבש יאימא אדר וחצי ניסן לח אלול וחצי
תשרי יבש: איבעיא להו לח בזמן לח ויבש
בזמן היבש או דלמא לח ויבש בזמן הלח
תא שמע דאמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן אדר
וניסן לח אלול ותשרי יבש דלמא פירי דאלול ותשרי מאכילנא ליה
באדר וניסן וכמה מאכילין אותו אמר רבי יוחנן משום רבי פנחס בן
ערובא חכגרוגרת אמר טז) רבא בעי במערבא כגרוגרות ז) בסעודה ראשונה
או

וסימניך ברקא. משמע דהוי מום קבוע ותימה דבפ' מי שאחזו (גיטין סט.) יש רפואות יז) לברקא ובפרק המוציא יין (שבת עח.) נמי אמרי' כוחלין לברקותי וי"ל דהתם מיירי בממשמשין ובאין קודם שנקבעו וכן נמי י) [צריך] לתרץ אקושיא אחריתי דהתם בפרק המוציא יין קתני (ג"ז שם) דם כדי לכחול עין אחת שכך כוחלין (ליחוור) ט) [ליארוד] ל)ובתוספתא (דשבת פ"ט) גרסי' להו ובתוספתא במכילתין (פ"ד) כתוב יאור במקום חורוור משמע דהכל אחד וחורוור הקבוע חשיב לקמן מום ומיהו איכא למימר דבשבת מיירי באותו שאינו קבוע ועוד יש לתרץ דהיכא דאין מתרפא מאליו חשיב מום והא דקאמר לקמן גבי מים הקבועים דאם עובר כשמאכילין אותו לח ויבש של גשמים לא הוי קבוע אין זו רפואה ממש אלא בדיקה ונסיון אם הם קבועים אם לאו אבל רפואה גמורה יכולה להעביר מום קבוע תדע דלקמן (דף לט:) אמרינן גבי נפגם הזובן נפגם ולא ניטל דניטל חוזר לאיתנו יותר כז) מ) וכשנפגם נמי הוי יכול ליטלו ומיהו י"ל דכי נפגם תחלה אין לו תקנה וקלת יש לדקדק מילפת דכתיבא באורייתא והוי מום כדלקמן (דף מא.) והיא חזזית המצרית ובב"ק בפרק מרובה (דף פ:) משמע דיש לה רפואה כדאמרינן מתריעין על החיכוך בשבת ומוקי לה בחזזית המצרית דלח מבחוץ ויבש מבפנים ומיהו יש לפרש דהא שמתריעין לאו שתתרפא אלא שלא תוסיף דמה נפסך אין לה רפואה דאמרי' לקמן שמלפפת והולכת עד יום המיתה וכתיב נמי אשר לא תוכל להרפא ומיהו יש לדקדק מיבלת דכתיבא ל) והויא מום כדלקמן ותנן בפ' המוצא תפילין (עירובין קג.) חותכין יבלת במקדש וכן חותכין יבלת כח) בפסח (פסחים סח:) אלמא יש לה רפואה בחתיכה וחשיב מום ואין להעמידה כט) דלית בה עצם דתלתולי בעלמא הוא כדלקמן ומיהו יש להעמידה ביבלת שבעין ודלית ביה שער דאין חותכין עלה לא במקדש ולא במדינה ואע"ג ל) דאמרי' בעירובין (שם) לחה ויבשה יד וכלי הכל שייך ביבלת שבעין: **אם** קודם מעשה אמרה שומעין לו. אומר ר"ת דלא אמרי' הכי אלא היכא דצריך לאותה הוראה כי הכא וביבמות בפ' הערל (דף עו.) גבי חגר חרב כישמעאל ובפרק נושאין על האנוסה (יבמות לח.) גבי גר נושא אשת אחיו מאמו ובריש עשרה יוחסין (קדושין ע:) גבי עובדא דרב יהודה דכל דאמר מבית חשמונאי אתינא עבדא הוא שהיה נראה לא) לרב יהודה שאומר כן לפי שהקניטו: **יצא** מחלב עינימו. לפי הדרשה לבן שבעין קורין חלב כדפי' בקונטרס שהם שומן העין ורוצה לומר שיצא הרשע לתרבות רעה מרוב שומן שבעין אבל פשטיה דקרא רוצה לומר שיוצא העין ובולט לחוץ מרוב שומן לב) שבתוכו: שיהו

תורא ברא דעינא. שורה חיצונה של עין היינו יז) בת עין המכסה את העין: **דק משוקע.** דק המשקע את העין הרי זה מום: **הא בשחור הא בלבן.** השתא קס"ד דמוקים חדא בשחור של עין וחדא בלבן של עין: **וסימניך ברקא.** מייל"א דהוי לבן וצף והוי מום הכא נמי סימן זה יהא לך יח) בדוק דלבן וצף הוי מום: **ברקא.** יט) כגון השוכר את החמור והבריקה (ב"מ דף עח.): **זקן אחד.** כהן היה: **לא עברתי לפניו.** שגדול הדור היה: **חלזון זה.** בכור היה לו לאותו זקן והיה לו חלזון בעיניו: **שמורה הלכה.** כ) הלכה חדשה שלא שמעונה מאחר: **קודם מעשה.** קודם שבא מעשה ההלכה כא) בידו: **שומעין לו.** ועושין מעשה: **אין שומעין לו.** דבשביל המעשה אומרה. והכא מאן לייט ליה במאי דאמר דמום קבוע הוא: **מתניתין.** דקתני אין מום בלבן רבי יוסי היא: **יצא מחלב עינימו.** יצא רשע לתרבות רעה מרוב שומן שבעינו ושומן העין בלבן הוא: **דבר המבלבל.** שפוסק הסירא ומערב השחור והלבן כל היכי דעבר הוי מבלבל: **מתני' חורוור.** חולי הוא שיש ד) טיפין לבנות בעין: ח) **הקבועים.** אתרוייהו [קאי] אחורוור ואמים: **בודקין** כב) **ג"פ בתוך שמונים יום.** ואם לא בדקוהו אע"פ ט) שמום כג) נמצא שם ביום שמונים לא הוי מום דשמא בינתים הלך לו וחזר שכן דרכו: **מים.** כד) שעיניו נוטפות מים: **אלו הם המים הקבועין.** כלומר במאי ידעינן אי קבועין הן אי עוברים: **אכל לח ויבש של גשמים.** אם האכילוהו לרפואה תבן ומספוא שקורין פיל"א: **לח.** הגדל בניסן ויבש הגדל בתשרי כדמפרש בגמרא והאכילוהו ביחד לח ויבש של גשמים הגדל בשדה בית הבעל דסגי ליה בגשמים: **או לח ויבש של שלחים.** קרקע שצריכה להשקות: **או שלא אכל** לח ויבש ביחד אלא אכל יבש ואח"כ אכל לח לרפואה אין זה דרך רפואה כה) אע"פ שלא נתרפא בכך אינו מום עד שיאכל יבש אחר הלח דזו היא דרך רפואתו ואם לא נתרפא הוי מום: **גמ' מתני'.** דקתני חורוור קבוע שמונים יום רבי יהודה היא: **אכל לח ויבש של בית הבעל.** שאין צריך להשקותה ההוא הוי רפואה: **ולא לח ויבש של שלחין.** דלא הוי רפואה ולא בדקינא ביה: **או שאכל יבש.** של בית הבעל ואחר כך לח אינו נבדק בכך דאין זו דרך רפואה: **וישנו ג' חדשים.** דג' חדשים בדקינן ליה בהכי: **ה"ז מום.** אם לא נתרפא בכך: **והאנן תרווייהו תנן.** דבין של בית הבעל בין של שלחין ואי אכיל יבש אחר הלח מסי ובדקינן ומתניתין כרבי יהודה אוקימתא: **חסורי מחסרא.** מתני': **לח בזמן לח.** מספוא הגדל באדר וניסן מאכילין אותו באדר וניסן: **ויבש ביבש.** מספוא הגדל באלול ותשרי מאכילין אותו בתשרי דלא שחטי ליה עד שיעברו (ה) כל ימי הקיץ ויבדק בשניהם: **ת"ש.** דלח בזמן לח ויבש בזמן יבש: **וכמה מאכילין אותו.** בכל יום: **בסעודה ראשונה.** שאוכל בכל יום יהבינן לי' מן הרפואה כגרוגרות י): או

עין משפט נר מצוה

יח א מיי' פ"ו מהלכות ביאת מקדש הל' ה:
יט ב מיי' פי"א מהל' סנהדרין הל' ז טוש"ע ח"מ סי' יח סעיף ה:
כ ג שו"ע י"ד סי' רמב סעיף לו בהגה:
כא ד ה מיי' פ"ז מהל' ביאת מקדש הל' ה:
כב ו מיי' פ"ב מהלכות איסורי מזבח הל' יב:
כג ז מיי' שם הלכה יג:
כד ח מיי' שם הל' יד:

תורה אור השלם

1. יָצָא מֵחֵלֶב עֵינֵמוֹ עָבְרוּ מַשְׂכִּיּוֹת לֵבָב: תהלים עג ז

שיטה מקובצת

א] הא בדק לבן הא בדק: ב] רבי יונתן בן: ג] יוסי בן לקוניא: ד] קבוע הוא לשחוט: ה] ותלמידים רואים איני והאמר: ו] הונא אמר רב: ז] הפוסק בסירה: ח] מ"ט אמר רבא מה: ט] שיאכל היבש אחר הלח: י] ומים קבועים: יא] חורוור קבוע שמונים כו' מים קבועים: יב] של בית הבעל לח ויבש של בית השלחין: יג] הלח אינו מום עד: יד] והא אנן תרווייהו: טו] איני והא אמר רב אידי: טז] אמר עולא תי' רבא נמחק: יז] עין היינו בבת עין: יח] לך בדק דלבן: יט] ברקא כמו השוכר: כ] תיבת הלכה נמחק: כא] ההלכה לידו הס"ד: כב] בודקין אותו ג' פעמים: כג] שנמצא שם: כד] מים דרכו שעיניו: כה] רפואה ואע"פ: כו] רפואות לברקותי: כז] יותר משנפגם ואמאי הרי נמי יכול ליטלו: כח] דפסח בריש אלו דברים: כט] להעמידה בגוף דלית: ל] דמזכירין בעירובין תי' דאמרינן נמחק: לא] נראה שרב יהודה: לב] שבתוכו. ס"א שתחתיו:

רבינו גרשום

תורא ברא דעינא. שורה שחוץ מן העין שמכסה העין וזהו בת עין: אלא הא ברק שחור הא ברק לבן דאמר רבה בר בר חנה כו'. מתרץ הא דת"ר ודתניא איפכא: וסימניך ברקא. כלומר באותו דק לבן שקורין ברקא הוי מום והיינו דק לבן א): בולט. צף. ברק כמו לברוקתי: חלזון קורין בלעז לימץ: עינב. שיש בעינו כענבה שמנומר עינו כנחש: חלזון זה. היה לו בכור. ב) שהיה בעינו חלזון והיה מראהו ואמר חלזון זה מום קבוע הוא: ואע"פ שאמרו אין אדם רואה מום לעצמו. שהבכור שלו היה אבל מורה הוא לתלמידים כו'. ובשביל כך קראהו להורות לו כדי שיתירנו לך וזה לאחר שאירע לו מעשה בבכורו הורה שמום קבוע הוא: האי נמי מורה ובא מעיקרא הוה פעם אחרת קודם שאירע לו מעשה הורה שמום קבוע הוא. (האי נמי מורה) ור' מאיר דבר המבלבל את העין לא שנא לבן בשחור ולא שנא שחור בלבן: תרבא דעינא. היינו הלבן שבעין: חורור. אם יש בשחור לבן ואית דאמרי קרום: והמים הקבועים. שעיניו דולפין תדיר הרי זה מום: כל ששהה פ' יום. ולא נתמעט ממה שהיה: ואלו הן המים הקבועין. והיאך בודקין אותו אם אכל עשב לח ויבש של גשמים ושל שדה בית הבעל ששותה מאליה. או אכל לח ויבש של שדה בית השלחין שמשקין אותה. או שאכל יבש של שדה של גשמים ואח"כ אכל הלח ועדיין לא נתרפא אפי' כן אינו מום

מסורת הש"ס

א) ועיי"ש, ב) לעיל לא., ג) יבמות עז. ודף לח. קדושין ע:, ד) לקמן מ:, ה) [יבמות פ.], ו) [מלת והתניא מסולל הכנה וכן לקמן בסמוך ליתא], ז) [בס"א: כגרוגרת], ח) כאן מה"ד מים שעיניו נוטפות מים ואח"כ מה"ד הקבועים ל"ק, ט) שנמצא שם החורוור ביום כו' ל"ק, י) בס"א: כגרוגרת, כ) ל"ק, ל) גי' הל"ק ובתוספתא גרסינן להו חורוור במקום יארוד משמע דהכל אחד וחורוור חשיב לקמן מום קבוע ומיהו כו' כצ"ל, מ) אע"ג דכשנפגם ל"ק, נ) באורייתא ל"ק,

הגהות הב"ח

(א) במשנה של שלחים אכל היבש ואח"כ אכל הלח אינו מום עד שיאכל (הלח ואח"כ היבש) תא"מ ונ"ב ס"א היבש אחר הלח: (ב) גמ' ואלו הן מים הקבועין אכל לח ויבש של בית הבעל ולא לח ויבש של בית השלחין וכו' אין זה מום: (ג) שם איני והא אמר רב אידי בר אבין: (ד) רש"י ד"ה חורוור וכו' שיש כמין טיפין לבנות בעין תרגום לבן חיור הס"ד: (ה) ד"ה ויבש ביבש וכו' שיעברו עליו כל ימי:

גליון הש"ס

גמ' והא אין מומין בלבן. ע' לקמן מ ע"ב תד"ה והא:

לעזי רש"י

מייל"א. כתם בעין.
פיצ"א [פיי"ן]. מספוא.

מוסף רש"י

אם קודם מעשה. שבאת הוראה לידו, אמרה. ושנאה לתלמידיו בבית המדרש בשם רבו (יבמות עז. וכעי"ז שם צח. וקדושין ע:). **שומעין לו.** בשעת הוראה (יבמות עז.) נאמן לאומרה בשעת מעשה (קדושין שם). **ואם לאו אין שומעין לו.** אינו נאמן להעיד בשם רבו, שמא מחמת מעשה הבא לידו הוא אמר כן (שם וכעי"ז יבמות עז. וצח.) הואיל ודבר חידוש הוא (יבמות צח.). **חורוור.** הן טיפות דקות של לובן הנולדות בעין (שבת עח.). **ג' פעמים בתוך שמונים יום.** בראש פ' ובאמצע פ' ובסוף פ' (יבמות פ.).

רבינו גרשום (המשך)

עד שיאכל היבש של גשמים אחר הלח. שהלח של שדה גשמים. אכל קודם היבש אם בכך לא נתרפא הוי מום קבוע. וישנו ג' חדשים. כלומר בג' חדשים יאכלהו בכל חדש לח ואח"כ יבש: והיכי מצי מוקים מתני' כר' יהודה והאנן תרויהו תנינהו. אבל לח ויבש של גשמים לח ויבש של שלחין כו': חסורי מחסרא מתניתא והכי קתני: והכי תרצה אכל לח ויבש של גשמים הרי זה מום כו'. ואתיא כמתניתין: ואיכא דאמרי ויש לו ג' חדשים. כלומר דישנה לבדיקה זו ג' חדשים: איני דג' חדשים ותו לא. אימא אדר וחצי ניסן לח אלול וחצי אדר יבש דהיינו ג' חדשים ותו לא וקמ"ל אע"ג דאין רצופין: אלול ותשרי יבש. דבההוא זמן הוי יבש תבן וחציר: מיהא ליכא למישמע דדלמא ההיא דקאמר אלול ותשרי יבש כלומר דפירות יבשין דאלול ותשרי מאכילין ליה באדר וניסן: וכמה מאכילין אותו. מן הלח ומן היבש אפי' בגרוגרת מכל אחד דיי לבדיקה:

א) נראה שצ"ל והיינו דק לבן לף כלומר בולט ברקא כמו לברוקתי בשבת ע"ח. ב) אולי דצ"ל שהיה בעינו דק והיה מראהו כחלזון ואמר חלזון זה וכו'.

או דלמא בכל סעודה וסעודה אם תימצי לומר א בסעודה ראשונה קודם אכילה או לאחר אכילה קודם אכילה ודאי מעלי ליה כסמא לאחר אכילה מאי קודם שתיה או ב לאחר שתיה (א) א] וקודם שתיה ודאי מעלי ליה כשערי לאחר שתיה מאי קשור או מותר ג מותר ודאי מעלי ליה קשור מאי לבדו או עם חבירו ד עם חבירו ודאי מעלי ליה לבדו מאי בעיר א) ובשדה ה בשדה ודאי מעלי ליה בעיר מאי בעי רב אשי אם תימצי לומר בשדה גינה הסמוכה לעיר מאי ו תיקו: ר"ח בן אנטיגנוס אומר [וכו']: אמר רב נחמן בר יצחק ז ובלבד שיהו משולשים בעי מיניה פנחס אחוה דמר שמואל משמואל ח אכל ולא איתסי למפרע הוי מומא או מיכן ולהבא הוי מומא למאי נ"מ למימעל בפדיונו אי אמרת למפרע הוי מומא מעיל ואי מיכן ולהבא הוי מומא לא מעיל מאי קרי שמואל עליה 1 פסחים בזזו ב) (בוז) **מתני'** ט חוטמו שניקב ושנפגם ושנסדק ג) שפמו שניקבה שנפגמה שנסדקה: **גמ'** ת"ר ניקבו חוטמין זה לתוך זה מבחוץ הרי זה מום מבפנים אינו מום: שפתו שניקבה ושנפגמה ושנסדקה: אמר רב פפא תורא ברא דשיפתיה: **מתני'** ד) י חוטין החיצונות שנפגמו ושנגממו ב] הפנימים שנעקרו רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר אין בודקין מן (ב) התיומת ולפנים ואף לא את התיומת: **גמ'** ת"ר ג] התיומת איזהו תיומת מן התיומת ולפנים ותיומת עצמה כלפנים רבי יהושע בן ד] קפוצאי אומר אין שוחטין אלא על החיצונות בלבד רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר אין משגיחין על התיומת כל עיקר מאי קאמר ותו רבי יהושע בן קפוצאי היינו תנא קמא חסורי מיחסרא והכי קתני איזהו הפנימית מן התיומת ולפנים ותיומת עצמה כלפנים בד"א שנפגמו ושנגממו אבל נעקרו שוחטין ר' יהושע בן קפוצאי אומר אין שוחטין אלא על החיצונות אבל פנימיות שנעקרו מישחט ה] עלייהו לא שחטינן אבל אפסולי מיפסל ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר אין משגיחין על התיומת כל עיקר ואפי' איפסולי לא איפסיל בעי רב אחדבוי בר אמי יש מחוסר אבר מבפנים או אין מחוסר אבר מבפנים למאי אי לבכור 2 פסח או עור כתיב אי לקדשים 3 עורת או שבור כתיב לאישחוטי ולאיפרוקי לא איבעיא ו] לן כי מיבעיא לן לאיפסולי מאי 4 תמים יהיה לרצון אמר רחמנא תמים אין חסרון לא ז] או דלמא ה) תמים יהיה לרבות כל מום לא יהיה בו מה מום מאבראי אף חסרון מאבראי ת"ש 5 ואת שתי הכליות ו) ולא בעל כוליא אחת ולא בעל שלש כוליות ותניא אידך יסירנה לרבות בעל כוליא אחת סברוה דכ"ע אין בריה באחת (ג) ח] דהא מיחסר חסר לימא בהא קמיפלגי דמר סבר חסרון מבפנים שמיה חסרון ומר סבר י) חסרון מבפנים לא שמיה חסרון אמר רב חייא בר יוסף דכ"ע יש בריה באחת ל וחסרון מבפנים שמיה חסרון ולא קשיא כאן כשנבראה בשתים וחסרו כאן כשנבראה באחת מעיקרא והא דומיא דשלש קתני מה שלש מעיקרא אף אחת מעיקרא אלא הכא ביש בריה ט] מעיקרא קמיפלגי מר סבר יש בריה באחת ומר סבר אין בריה באחת ור' יוחנן אמר דכולי עלמא אין בריה באחת וחסרון מבפנים שמיה חסרון ולא קשיא כאן שחסרה קודם שחיטה כאן שחסרה לאחר שחיטה ולאחר שחיטה קודם קבלה מי שרי
והא"ר

או דלמא כו' אם תימצי לומר בסעודה ראשונה כו'. דאי אמרת בכל סעודה תו לא מיבעי מידי דודאי לא איכפת לן אי קודם אכילה או לאחר אכילה דהא בסעודה שניה אחר אכילה הוא ומוכלינן ליה אבל אם תימצי לומר דלא יהבינן ליה אלא בסעודה ראשונה שבכל יום מיבעי לן: **קודם אכילה ודאי מעלי ליה כסמא.** כדרך סם שכל אדם שותה סם לרפואה קודם אכילה: **לאחר אכילה מאי.** מי הויא בדיקה בהכי או לא: ה"ג קודם שתיה ודאי מעלי ליה כשערי. שדרך בהמה י] לאכול שעורים קודם שתיה: **מותר ודאי מעלי ליה.** דניחא ליה עלמא: **עם חבירו.** נייח ליה בלוותא ומהניא ליה אכילה: **בשדה.** ניחא ליה באוירא: **גינה הסמוכה לעיר.** יא] הויא כשדה או לא: **שיהו משולשים.** לג' חלקים שאם ירצו היום יבדקנו מכאן ליום כ"ו ואלי והדר ליום ששה ועשרים ואלי והדר ליום כ"ז דליהוו שמונים לפי שבשלש זמנים הללו דרך אותו המום לעבור ואינו נראה והוי ליה מום עובר: **למימעל בפדיונו.** לאו מבכור בעי דלא שייכא ביה פדיון אלא בשאר מוקדשין שעיניהם מנטפות והפריש מיד פדיונם ואמר הרי הן מחוללות על מעות הללו ואח"כ בדקו וקודם שתכלה זמן יב] בדיקתו שלש חדשים נהנה מן הפדיון: **אי אמרת למפרע הוי מומא.** איסתכח דחילולו הוי חילול ופדיונו קדוש ומביאין ז) קרבן מעילה: **קרי שמואל עליה.** האי קרא פסחים בזזו בז דהוי דבר שאין הדעת סובלת שיהו חגרים בוזזים ביזות כלומר אתה אינך מחודד ושאלת שאלה כזו שאיני יודע תשובה: **מתני' שפמו.** שפה: **גמ' מבחוץ.** שהנקב נראה (ד) שנקבו מחילות החילונות של חוטם: **מבפנים.** שניקבה מחילה החולקת את החוטם: **אינו מום.** שבמקום סתר הוא: **תורא ברא דשיפתיה.** שורה חילונה של שפה כלומר חודה של שפה ולא רחבה: **מתני' מתאימות.** שיניים גדולות שקורין מיינשליר"ש שאחת נראית כשתים: **ואף לא את המתאימות.** שאם נעקרו החוטין כנגדן לא הוי מום: **גמ' איזו התיומת** ח). כולה מפרש לקמן: **ותיומת עצמה כלפנים.** ואין שוחטין עליה: **החיצונות.** שבאמצע הפה: **אין משגיחין.** דאפי' מן מזבח לא נפסל: **מאי קאמר.** דקאמר איזו תיומת מן התיומת ולפנים: **ה"ק איזו היא הפנימית.** דאמרי' עלה במתני' נעקרו הוי מום נפגמו או שנגממו לא הוי מום: **אבל איפסולי מיפסל.** מע"ג המזבח וימתין שיפול בו מום אחר וישחטנו: **פסח ועור כתיב.** דמשמע בגלוי אין בסתר לא: **לאישתחוטי** ט). בכור על חסרון שבפנים: **ולאפרוקי.** קדשים לא מיבעיא לי דלא חשיב מומא כולי האי: **לרצון.** מזבח: **ואת שתי הכליות.** בקרבנות כתיב (כליות): **יסירנה.** משמע כוליא אחת יסירנה ויקטירנה: **אין בריה באחת.** אין יג] בריה נבראת בכוליא אחת והא שאין בה אלא אחת מיחסר חסר: **הא.** דפסילי כשנבראת בשתים וחסרו י) דחזינן יד] דמקומו ניכר והא ברייתא דמכשרת כגון דנברא באחת דליכא חסרון: **מר דפסיל סבר אין בריה באחת.** והאי ודאי חסר. ואיסתפקא ליה למורי אמאי לא מקשי ליה נמי דומיא דשלש קתני ולדידי לא קשיא מידי דכי קס"ד דכולי עלמא יש בריה באחת הוה מקשינן הואיל ויש בריה באחת והוא נמי תנייה בהדי שלש ודאי בנבראת באחת נמי פסול וטעמא לא הוה ידעינן אמאי פסול דלא מום בגלוי הוא וחסרון לא הוי בפנים ומשום האי פירכא אוקמי אליביה דאין בריה באחת והא מיחסר חסר ובעל כורחיה לאו דומיא דשלש היא דהא אין בריה באחת וכי תימא נוקים אליביה דיש בריה באחת אם כן אמאי פסול: **חסרה קודם שחיטה.** פסלה:
הכורס

שיהו משולשין. בתחלת שמונים ובסוף שמונים ובאמצע שמונים ובענין זה יש לפרש בפ' הקורא את המגילה (מגילה יט. ושם) גבי מגילה דאמר שאם הטיל בה ג' חוטין גידין כשרה דקאמר ובלבד שיהו משולשין פירוש בתחלת הדף ובאמצעו ובסופו ושם פירש"י שיהיה מראש הדף עד הגיד כמגיד לחבירו בין מלמעלה בין מלמטה והיא דמכות (דף ט:) ודאי הוי כענין זה גבי ערי מקלט ושלשת שיהו משולשות שיהא מדרום לחברון כמחברון לשכם ומחברון לשכם כמשכם לקדש ומשכם לקדש כמקדש לצפון ולא אמרינן שיהו בראש ארץ ישראל ובסופה ובאמצעיתה וכאן פירש"י שיהו משולשים לשלשה חלקים שאם ירצהו היום יבדקנו מכאן ליום כ"ו ואלי והדר ליום כ"ו כו' דהוא יום שמונים ודומה שפירש כך לפרש שיטה דמכות (שם) ומיהו לא לגמרי הוי כי ההיא טו] שהיה לו לפרש שיבדוק לסוף עשרים ולסוף ארבעים ולסוף ששים שישאר מן השמונים עשרים לאחר בדיקה אחרונה כמו שיש עשרים קודם בדיקה ראשונה ולא יתכן לפרש טז] כן כלל אלא כמו שפרשתי מתחלה כדמשמע בפ' הערל (יבמות דף פ.) גבי סריס חמה דמפרש כל שלא ראה שעה יז] בכשרותו ופריך וליחוש שמא הבריא בינתים ומשני כיון דתחילתו וסופו לקוי לא חיישינן יח] משמע דג' פעמים היינו תחלתה וסופה ואמצעה ונראה דכפרים המשולשים בכילד מעברין (עירובין דף נז.) לא הוי לא כי האי ולא כי ההיא דמכות יט]:
והאמר

מסורת הש"ס

א) נ"ל או בשדה, ב) [בזז], ג) [שפתו כ"ה במשנה שבמשניות וברמב"ם], ד) [לעיל לה.], ה) נ"ל תמים יהיה לרצון כל מום כו' נ"ק, ו) [חולין מז: מח:], ז) כ"א ומביא, ח) תיומת נ"ק, ט) נ"ל לאישחוטי, י) [דפסילי כשנבראת וחסרה יעב"ץ],

תורה אור השלם

1. נִטְּשׁוּ חֲבָלָיִךְ בַּל יְחַזְּקוּ כֵן תָּרְנָם בַּל פָּרְשׂוּ נֵס אָז חֻלַּק עַד שָׁלָל מַרְבֶּה פִּסְחִים בָּזְזוּ בַז: ישעיהו לג כג
2. וְכִי יִהְיֶה בוֹ מוּם פִּסֵּחַ אוֹ עִוֵּר כֹּל מוּם רָע לֹא תִזְבָּחֶנּוּ לַיְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים טו כא
3. עַוֶּרֶת אוֹ שָׁבוּר אוֹ חָרוּץ אוֹ יַבֶּלֶת אוֹ גָרָב אוֹ יַלֶּפֶת לֹא תַקְרִיבוּ אֵלֶּה לַיְיָ וְאִשֶּׁה לֹא תִתְּנוּ מֵהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ לַיְיָ: ויקרא כב כב
4. וְאִישׁ כִּי יַקְרִיב זֶבַח שְׁלָמִים לַיְיָ לְפַלֵּא נֶדֶר אוֹ לִנְדָבָה בַּבָּקָר אוֹ בַצֹּאן תָּמִים יִהְיֶה לְרָצוֹן כָּל מוּם לֹא יִהְיֶה בּוֹ: ויקרא כב כא
5. וְאֵת שְׁתֵּי הַכְּלָיֹת וְאֶת הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵיהֶן אֲשֶׁר עַל הַכְּסָלִים וְאֶת הַיֹּתֶרֶת עַל הַכָּבֵד עַל הַכְּלָיוֹת יְסִירֶנָּה: ויקרא ז ד

הגהות הב"ח

(א) גמ' או לאחר שתיה קודם כצ"ל ואות ו' נמחק: (ב) שם במשנה אין בודקין מן המתאימות ולפנים ואף לא את המתאימות: (ג) גמ' והא מיחסר חסר: (ד) רש"י ד"ה מבחוץ שהנקב נראה מבחוץ שניקבו:

לעזי רש"י

מיינשליר"ש [מישיליר"ש]. שיניים טוחנות.

מוסף רש"י

חוטין. ככי דשיני שקורין ינגליב"ה, **החיצונות.** אותם שלפנים כנגד חוטמו (לעיל לה.) שבאמצע הפה (לעיל לט.). **שנפגמו.** שחסרו מעט (שם). **ושנגממו.** שנחתכו בסכין ברוחבו ולא חיסרו אלא כעין סדק (שם) שנחתכו ברחבן מלמעלה בעומק ולא חיסרו כלום, הוי מום הואיל ונראו אותן חוטין (לעיל לה.). **הפנימיים.** שהשיניים הגדולות קבועות בהן, שקורין מיישליר"ש, **שנעקרו.** לגמרי, הוי מום, כדמפרש ואזיל הואיל וכי פעי מיחזי, אבל פגימה או גימום אינו ניכר, שהרי חבואות בפה (שם).

רבינו גרשום

מעלי כסמא. שכן דרך כל סם וכל משקה מועיל יותר קודם אכילה מלאחר אכילה: מעלי ליה כשעורים. שהשעורין יפין לבהמה יותר לאכול קודם שתיה מלאחר שתיה: לאחר שתיה מאי. מי מעלי ליה האי לח ויבש מידי לאחר שתיה אי לא: קשור או מותר. כלומר כשמאכילו לח ויבש צריך שיתירנו הבכור לפי שיותר הוא אוכל בשמחה כשהוא מותר: גינה הסמוכה לעיר. ומאכילו שם מי מהנה לו אויר הגינה כאויר השדה: ובלבד שיהו משולשין. כלומר לסוף כ"ז וכ"ז וכ"ז: אכל. לח ויבש בג' חדשים ולא איתסי למפרע הוי מומא משעה שהתחיל לו: למימעל בפדיונו. אם פדהו בתוך הזמן קודם השלמת ג' חדשים: אי אמרת למפרע הוי מומא.

עין משפט נר מצוה

כה א ב ג ד ה ו מיי' פ"ב מהלכות איסורי מזבח הלכה יד:
כו ז מיי' שם הל' [יב] טו:
כז ח מיי' שם הלכה טז והדבר ספק:
כח ט מיי' פ"ז מהל' ביאת מקדש הל' ו:
כט י מיי' פ"ב מהלכות איסורי מזבח הלכה ג סמג עשין ריא (טור יו"ד סי' שט):
ל כ ל מיי' שם הלכה יא:

שיטה מקובצת

א] שתיה קודם שתיה: ב] והפנימית שנעקרו: ג] ת"ר איזהו התיומת: ד] בן קפוסאי וכצ"ל לקמן: ה] מישחט לא שחטינן עלייהו אבל: ו] לי כי מבעיא לי: ז] לא אפי' מבפנים או: ח] באחת והא מיחסר: ט] בריה באחת תיבת מעיקרא נמחק: י] בהמה טהורה לאכול: יא] לעיר אי הויא: יב] בדיקתן שלש: יג] אין בהמה נבראת תי' בריה נמחק: יד] דחזינן לה דמקומו: טו] ההיא א"כ שהיה: טז] כן כלל ס"א כאן: יז] שעה אחת בכשרותו: יח] חיישינן ופריך מהא דר' חנינא בן אנטיגנוס ומשני לחד אבר חיישי' לכוליה גופא לא חיישינן: יט] דמכות והרוצה לאפוקי נפשיה במגילה מידי ספיקא יתפור בגידין בראשה ובאמצעה ובסוף רביע העליון ובסוף רביע התחתון:

רבינו גרשום (המשך)

הוי פדוי והנהנה מן הפדיון מעל: ואי אמרת מיכן ולהבא הוי מומא ולא קודם לא תפיס פדיון דאכתי הוי כתם והנהנה מן הפדיון לא מעל: קרי (עליה) שמואל עליה. דרב פינחס: פסחים בזזו בז. כלומר אע"ג דלא הייתה חכמתו שקולה כלום כנגד חכמת שמואל שאלו דבר שלא ידע להשיבו: א) אין בודקין מן המתאימות ולפנים. היינו שיניים הגדולים שעומדין לסוף הלחיים ששם אינו נראה המום אפי' נעקרו לא ע"י אכילה ולא ע"י פעייה ולהכי קרי להו מתאימות שיש לכל אחד ב' עיקרין. אף לא מן המתאימות עצמן שנעקרו לא הוי מום מבחוץ: בסוף החוטם הרי זה מום ששם נראה מבפנים בעומק החוטם אינו מום שאינו נראה: תורא ברא דשיפתיה. עור החיצון: מאי קאמר. ר' חנניה אין משגיחין כו': אפסולי מיפסל. להקרבה: יש מחוסר אבר מבפנים למיהוי מום כגון אם הוא חסר כוליא או טחול ע"י כריתה או ע"י סם: פסח או עור כתיב דבר שבגלוי ולא שבסתר. וכן נמי עורת או שבור בגלוי. לאישחוטי או לאיפרוקי לא מיבעיא לן דלא עבדינן אלא על מום שבגלוי: מה מומא מאבראי. כדכתיב עורת או שבור היינו מום והוי מאבראי: ולא בעל כוליא אחת שנברא באחת: סברוה דכולי עלמא אין בריה באחת. אין דרכה להיבראות באחת [והא] דממעט ולא בעל כוליא אחת שהיו לו שתים וניטלה אחת: קסבר חסרון מבפנים שמיה חסרון אמר רב חייא כו'. ולא קשיא. הא דקתני ולא בעל כוליא אחת כגון שנבראת בשתים וחסרה אחת: מה שלש מעיקרא שכך נבראת אף אחת מעיקרא שכך נבראת באחת והיכי אמרת דהא דתני ולא בעל כוליא כגון שנבראת בשתים וחסרה: חסרה קודם שחיטה אסירה לאחר שחיטה שריא:

א) לפני רבינו היה כתוב הת"ר ניקבו חוטמין אחר המשנה דחוטין החיצונות ולפיכך מפרש בתחלה להא דאין בודקין מן המתאימות.

עין משפט נר מצוה

לא א מיי' פ"א מהל' פסה"מ הלכה כט:
לב ב מיי' פ"א מהל' מעה"ק הל' יג:
לג ג מיי' פ"א מהל' פסה"מ הלכה ל:
לד ד מיי' פ"ז מהל' מעה"ק הלכה יג:
ה [מיי' פ"ב מהל' ביאת המקדש הלכה ח ועיין כ"מ]:
לה ו מיי' פ"ב מהל' איסורי מזבח הלכה ה טור י"ד סימן שט:
ז [מיי' שם טוש"ע שם סעי' ג בהגה]:
לו ח מיי' פ"א מהלכות ציצית הלכה ו טוש"ע א"ח סי' יא סעיף יג:

תורה אור השלם

1. וְלָקַח מִדַּם הַפָּר וְהִזָּה בְאֶצְבָּעוֹ עַל פְּנֵי הַכַּפֹּרֶת קֵדְמָה וְלִפְנֵי הַכַּפֹּרֶת יַזֶּה שֶׁבַע פְּעָמִים מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ: ויקרא טז יד
2. שֶׂה תָמִים זָכָר בֶּן שָׁנָה יִהְיֶה לָכֶם מִן הַכְּבָשִׂים וּמִן הָעִזִּים תִּקָּחוּ: שמות יב ה
3. וּמָעוּךְ וְכָתוּת וְנָתוּק וְכָרוּת לֹא תַקְרִיבוּ לַיהוָה וּבְאַרְצְכֶם לֹא תַעֲשׂוּ: ויקרא כב כד

לעזי רש"י

רטייר"ט [ריטרייט]. מתכווץ, מכווץ.

מוסף רש"י

הצורם. פוגם (לעיל לג.). אוזן הפר. נפגמה אוזנו גבי מום, ואחר כך קיבל דמו. דהוה ליה מום קודם שחיטה לקבלה (זבחים כה:). הפר שהיה כבר. צריך שיהא בו בשעת קבלה כבשעת שחיטה (שם). תמים בן שנה בשעת שחיטה. דכתיב (שמות יב) תכוסו על השה, והיינו שחיטה, וסמיך ליה שה תמים וגו' (זבחים קט.). שנשתייר מהן. בשעת זריקה, אבל אם נטמא כל הבשר והחלב או שאבד או שנשרף, ר' יהושע אומר לא יזרוק, ועשית עולותיך הבשר והדם, אם אין בשר אין דם (שם קד:). כזית בשר או כזית חלב. זורק את הדם (זבחים קט.). בביצים ולא בגיד. בתמיה, גיד ודאי גלוי הוא (קדושין כה:). אף בביצים. ולא תימא מום עמוק הוא דודאי מינכר (שם). מעוך וכתות אף בביצים. דמינכר טפי (שם). כרות, כתות. נתוק. כרות (שם). ב"ש אומרים ארבעה. חוטין (מנחות מא.). משולשת. תלויה הענף על לבד מן הגדיל (שם). ארבעה. אצבעות (שם). שב"ה אומרים. שתי אמות. מקלות היו שם שבהן מודדין האמות והן ארכן אמה (שם צח.).

שיטה מקובצת

א] שראש הזנב מפצל מתי' נקלפה העור כו' עד תי' או נמחק: ב] בשר בין חוליא לחוליא: ג] מתי' נפגם עד תי' אמר בקצת ס"א אינו: ד] מעשה בעין בכל: ה] תהא משולשת. ס"א משלשת:

תוספות

והאמר רבי זירא אמר רב הצורם. בפרק שני דזבחים (דף כה:) גרסי' דתניא הצורם: **כולן** בגיד יב] ולא בביצים. ומיהו סיפיה דקרא דבארצכם לא תעשו איירי אפי' בביצים בכ"מ שמסתרס ל) דאפי' ע"י שיתייחס אסרי' בפ' שמונה שרצים (שבת דף קי:) וגבי מום הוא דלא חשיב מום שבגלוי יא] כדפירש טעמא בסמוך מ): **או** שראש הזנב מפצל את העצם. פי' בקונטרס שנקלף העור והבשר ונשאר העצם מגולה כמו אשר פצל וקשה נ) דבלשון משנה והש"ס הוה ליה למימר ונקלף ונראה לפרש שמפצל את העצם לשנים כמו מפוצלות דגבי קרנים חולין (נט:) שמפוצלות לכאן ולכאן (והתם) בתוספתא (פ"ד) יב] קתני או שיהיה ראש הזנב מפוצל לשני עצמות: **כמה** חוטין הוא נותן ב"ש אומרים ארבעה. צריך לדקדק אם ד' בין הכל או ארבע ללבן וד' לתכלת וגם אם מיירי קודם כפילות דכי מיעייפי הוי שיתסר והוו השתא הנך ח' חוטין דעבדינן לשם לבן יג] פירוש דכבית שמאי פסקינן בהתכלת (מנחות מא:) ואם נפסק אחד מהם פסול ואע"ג דמכשרינן דאגרדום תכלת וקם אלבן דהני כולהו לשם לבן הם יד] וזו משמע בספרי בפרשת כי תצא דארבע חוטין לכל מין ומין קאמר דקתני התם כמה גדילים נעשות אין פחות משלשה חוטין כדברי בית הלל בית שמאי אומרים ד' חוטין של תכלת וארבעה של לבן ס) על ד' אצבעות והלכה כדברי בית שמאי ומיהו מהאי דהתכלת רב ירמיה מדיפתי רמי תמניא דאינון שתסרי מר בריה דרבינא עביד כי דידן משמע שרובם יה] עושים כמר בריה דרבינא ושמא היה מפרש ארבע ללבן וארבע לתכלת דקאמרי בית שמאי היינו לבתר דעייפינהו דהיינו שניים מכל מין קודם שנכפלו ולפי זה מה שאנו עושין עכשיו הוי פלגא לשם לבן ופלגא לשם תכלת ומיהו שלשה דקאמרי בית הלל על כרחינו קודם שנכפלו דג' לא משכחת לאחר שנכפלו ולא הוי השתא דומיא דד' יו] לב"ש: **כמה.** יז] פירש בקונטרס תלויה למטה מכנף הבגד שהרי אין נותנין אותה בשפת הבגד ממש אלא מגביהין אותה ג' אצבעות יח] לבית הלל וד' לבית שמאי וקשה לפירושו יט] דלענין ע) מן הקרן הוא דמפשטינן כמלא קשר גודל ולא הוזכר לשם בתוך שלשה אצבעות אלא לאפוקי למעלה מג' ונראה כלשון אחר שפירש בקונטרס כמה תהא משולשת כמה יהא בה מגדיל לבד הענף שאינו גדיל וקאמרי בית שמאי ד' אצבעות והשתא הידור ציצית נ) שליש גדיל וב' שלישי ענף הוי גדיל ארבע אצבעות וענף ח' אצבעות י"ב אצבעות בין הכל פ) וכך משמע וד' של לבן על ד' אצבעות ובפרק התכלת (שם:) פירש בקונט' משולשת תלויה בענף לבד מן הגדיל ארבע אצבעות ולפירושו הידור ציצית שתי אצבעות גדיל וארבע ענף:

גמרא

והא"ר זירא אמר רב א) הצורם אאזן הפר ואח"כ קיבל דמו פסול שנאמר 1ולקח מדם הפר הפר שהיה כבר אלא כאן שחסרה קודם קבלה כאן שחסרה לאחר קבלה ולאחר קבלה קודם זריקה מי שרי ג) והתניא 2שה תמים זכר בן שנה יהיה לכם בשיהא תמים בן שנה בשעת שחיטה ומנין בקבלה והולכה והזייה ת"ל יהיה שיהו כל הוויותיו תם ובן שנה תרגמא אבן שנה הכי נמי מסתברא דתניא ר' יהושע אומר ג) גכל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר או כזית חלב זורק את הדם שמע מינה ומי איכא מידי דבשעת שחיטה הוי בן שנה ובשעת קבלה והולכה הוי בן שתי שנים אמר רבא דזאת אומרת שעות פוסלות בקדשים לימא כתנאי 3ומעוך וכתות ונתוק וכרות ז) כולן בביצים דברי רבי יהודה בביצים ולא בגיד אימא האף בביצים דברי רבי יהודה רבי אליעזר בן יעקב אומר כולן בגיד רבי יוסי אומר מעוך וכתות אף בביצים נתוק וכרות בגיד אין בביצים לא מאי לאו בהא קמיפלגי דמר סבר חסרון מבפנים שמיה חסרון ומר סבר לא שמיה חסרון ותסברא רבי יוסי מאי קסבר אי קסבר חסרון מבפנים שמיה חסרון אפי' נתוק וכרות נמי ואי קסבר לא שמיה חסרון אפי' מעוך וכתות נמי לא אלא הכא במומים שבגלוי קמיפלגי רבי יהודה סבר מעוך וכתות הוי מומא דמיכווצן נתוק וכרות הוי מומא דהא תליין ר"א בן יעקב סבר מעוך וכתות לא הוי מומא דמעיקרא נמי זמנין דמיכווצן נתוק וכרות לא הוי מומא דמעיקרא נמי זימנין דתליין ור' יוסי סבר מעוך וכתות הוי מומא דהא ליתנהו נתוק וכרות לא הוי מומא דהא איתנהו:

מתני' ינפגם הזובן [או] העריה של נקבה במוקדשין ינפגם הזנב מן העצם אבל לא מן הפרק או שראש זנב (א) מפצל א] ה) ו) (נקלפה העור והבשר והעצם נשאר) או שיש בשר ב] מחוליא לחוליא מלא אצבע: **גמ'** א"ר אלעזר נפגם ולא ניטל כיס ולא זכרות תניא נמי הכי ג] נפגם ולא ניטל כיס ולא זכרות אמר רבי יוסי בן המשולם מעשה ד] בעינבל (ב) אחד שנטלו זאב וחזר לאיתנו: נפגמה הזנב מן העצם וכו': תנא אצבע שאמרו אחד מארבעה בטפח של כל האדם למאי הלכתא אמר רבה לענין תכלת ז) דתניא חכמה חוטין הוא נותן ב"ש אומרים ארבעה וב"ה אומרים שלשה וכמה תהא ה] משולשת ב"ש אומרים ארבעה וב"ה אומרים (ג) שלשה ושליש ו] שב"ה אומרים אחד מארבע בטפח של כל אדם רב הונא בריה דרב יהושע אמר לשתי ח) שתי אמות דתנן היו בשושן

רש"י

הצורם אוזן הפר. כהן משיח לאחר שחיטה: שהיה כבר. בשעת קבלת הדם (ד) היה שלם: תרגמא אבן שנה. הא דקתני שיהו כל הוויותיו אבן שנה קאי אבל תם לא בעינן אלא בשחיטה וקבלה: ה"נ מסתברא. דמחוסר אחר קבלה כשר: כזית בשר. דאיכא כדי אכילת אדם: או כזית חלב. דאיכא כדי אכילת מזבח: זורק את הדם. ואם לא נשתייר כלום לא זריק דכתיב (דברים יב) ועשית עולותיך הבשר והדם אם אין בשר אין דם. וקתני מיהא דאם נשתייר כזית זריק ואין לך מחוסר גדול מזה שחסר כולה וקתני דזריק אלמא הא דקתני כל הוויותיו אבן שנה קאי: שעות פוסלות. וקאתי לאשמועינן דאם נולד טלה זה אשתקד בי"ד בניסן בח' שעות ביום יזהר עתה שישחטנו ז] קודם שעה תשיעית דשעה תשיעית פוסלת בו והוי נכנס בשנה שניה: לימא. הך בעיא דרב אחדבוי תנאי היא: בביצים ולא בגיד. בתמיה. כלומר אי בגיד ניניהו מי לא הוי מום הא ודאי טפי הוי מום דגיד בגלוי הוא יותר מן הביצים: כתות. שכתתו באבנים עד שנימוח: נתוק. ביד לגמרי אלא שעדיין תלויין בכיס: כרות. בסכין ועדיין תלויין בכיס ומעורין קצת דכרות הוי בציר מנתוק כדאמרן בפירקין דלעיל (דף לג:) להביא נותק אחר כורת. טעמא דר' יוסי מפרש לקמן: כולן בגיד. לא בביצים: רבי יהודה סבר חסרון מבפנים שמיה חסרון: אלא הכא במומין שבגלוי פליגי. ט) דכולי עלמא חסרון מבפנים שמיה חסרון מאן דפסיל בביצים לאו משום חסרון אלא משום מום: ט] דקתליין. תולות ונחבטות בכיס ונראין מבחוץ שאין אדוקות למעלה: זימנין דכווצן. י) רטייר"ט אפי' כשהן בריאות: דהא ליתנהו. וחסרון הוי: **מתני'** הזובן. זהו נרתיק שהכיס י) חבוי בו: והעריה של נקבה במוקדשין. בשאר קדשים שיש בהן נקבה יא] דבכור ליכא נקבה ובשלמים דאיכא נקבה נפגמה העריה יב] הוי מום: מן הפרק. אם נפגם בין הפרקים מעלה ארוכה אם לא נחתך כל הזנב אלא נפגם מעט: או שראש הזנב מפציל את העצם. ראש (ה) יג] התלוי למטה נקלף העור ובשר ונשאר העצם מגולה שוב אין מעלה ארוכה הואיל וראש הזנב הוא. מפצל כמו אשר פצל (בראשית ל): **גמ'** נפגם. הזובן הוי מום (ו) יד] לא הדר בריא: ולא ניטל. דניטל לא הוי מום דחוזר לאיתנו: כיס. אם נפגם הוי מום אבל זכרות גיד עצמו שנפגם (ז) לא מום הוא דמעלה ארוכה: שנטל זאב. את כל הזובן: אצבע שאמרו וכו'. ולא ידעינן השתא היכא קאי ולהכי בעי למאי הלכתא אמרו: אחד מארבעה בטפח. לפי שאין האצבעות שוות דאמרינן במנחות בפרק התכלת (דף מא:) טפח דאורייתא ד' אצבעות בגודל שית בקטנה חמש (ותילתא באצבע) י) וקאמר הכא דהיכא דהזכירו חכמים באצבע אחד מארבע בטפח של כל אדם בעינן והיינו גודל: למאי הלכתא. הזכירו אצבע טו] : כמה חוטין. טז] הזכירו בציצית: משולשת. תלויה למטה מכנף הבגד שהרי אין נותנין אותה בשפת הבגד ממש אלא מגביהין אותה שלשה אצבעות בתוך הבגד יז] : אחת מארבעה. שלשה גודלין דכל אחד הוי אחת מארבע בטפח. ל"א יח] משולשת כמה יהא בה מגדיל לבד יט] מענף שאינו גדיל: שתי אמות. שתי מקלות שאורכן אמה:

שושן

מסורת הש"ס

א) זבחים כה: [ע"ש כו. ע"ש], ב) [שם כה: ע"ש], ג) פסחים עט. וש"נ, ד) קדושין כה: [תוספתא יבמות פי"ד ה"ד], ה) [אית תוס' כל"ל וכך איתא במשנה שבמשניות וע"פ הגהת שבזבחים], ו) ל"ג, ז) מנחות מא., ח) כלים פי"ז מ"ט מנחות לח., ט) נ"ל ודכ"ע חסרון מבפנים לא שמיה כו' נ"ק, י) נ"ל שהגיד של בהמה נ"ק, כ) נ"ל בחולתא, ל) נ"ל דלפי' ע"י שחיית כום עיקרו סגרו כו' נ"ק, מ) [ועי' תוס' שבת קיא. ד"ה להביא], נ) נ"ל דאין זה לשון משנה והש"ס מהלכה כו' נ"ק, ס) של ד' ד' אצבעות כו' נ"ק, ע) להרחיק מן הקרן הוא דמארכינן כמלא נ"ק, פ) נ"ל וכך משמע בספרי וד' של לבן של ד' אצבעות כו' תלויה הענף כו' נ"ק.

הגהות הב"ח

(א) במשנה או שראש זנב מפצל עצם או שיש בשר בין חוליא לחוליא ונ"ב ותיבות נקלף העור והבשר והעצם נשאר נמחק: (ב) גמ' מעשה בעינבל באחד: (ג) שם וב"ה אומרים שלש ושליש שב"ה אומרים: (ד) רש"י ד"ה שהיה כבר וכו' הדם יהא שלם: (ה) ד"ה או שראש וכו' ראש הזנב התלוי וכו' אשר פצל הס"ד ואח"כ מ"ה ד"ה בין חוליא לחוליא מלא אצבע שחוליות של זנב רחוקות זו מזו מלא אצבע דהיינו רוחב אגודל: (ו) ד"ה נפגם וכו' לא הדר: (ז) ד"ה כיס וכו' לאו מום:

רבינו גרשום

הצורם אוזן הפר. לאחר שחיטה קודם קבלה. והזייה ת"ל דמשקוף ושתי מזוזות תרגמא אבן שנה. כלומר דלכל הוויותיו בעינן שיהא בן שנה אבל תמים לא בעינן דליהוי אלא עד שעת קבלה: הכי נמי מסתברא. דלא בעינן תם בשעת זריקה: זאת אומרת שעות פוסל בקדש. כלומר אם בשעת שחיטה היה בן שנה מעת לעת ובין שחיטתו לזריקתו שהה שעה או שתים בשנה האחרת הוי פסול: ר' יהודה אומר בביצים ולא בגיד. הא בגיד טפי מתחזי אימא כולן אף בביצים: מר סבר חסרון בפנים שמיה חסרון ור' אליעזר סבר לא שמיה חסרון: ותיסברא. ר' יוסי מאי קסבר כו': אלא הכא במומא שבגלוי פליגי דר' יהודה סבר מעוך וכתות אפי' בביצים הוי מומא שבגלוי: נתוק וכרות. אף בביצים הוי מומא שבגלוי דהא תליין ר' אליעזר בן יעקב סבר הני בביצים לא הוי מום שבגלוי דמעיקרא נמי זימנין דכווצין הכיס ותליין הלכך לא הוי בביצים מומין שבגלוי אלא בגיד: ור' יוסי סבר מעוך וכתות אף בביצים הוי מומין שבגלוי דהא ליתנהו: נתוק וכרות. בביצים לא הוי מומין שבגלוי דהא איתנהו: נפגם הזובן. היינו אותו הכיס שהגיד מונח בו: והעריה של נקבה במוקדשין. ולהכי נקט נקבה במוקדשין דבבכור ליכא נקבה: מן העצם הוי מום דלא הדר בריא אבל לא מן הפרק שבין פרק לפרק דהדר ובריא: מפציל. את העצם הוי מום דלא

[illegible]

[illegible]

א) לפי גירסא דהכא והזייה מוכח רבינו לפרש דמיירי בפסח מצרים דבהכי מיירי קרא התם דבפסח דורות לא מצינו רק זריקה או שפיכה ואמנם בזבחים (דף כה) הגירסא בזריקה ושפיר י"ל דקאי אפסח דורות.

בשושן הבירה אחת על קרן מזרחית צפונית ואחת על קרן מזרחית דרומית שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה על של משה חצי אצבע ושעל קרן מזרחית דרומית היתה יתירה עליה חצי אצבע נמצאת יתירה על של משה אצבע ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה (א) [א] אכשהיו אומנין נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה שלא יבואו לידי מעילה [ב] תרתי למה לי חדא דכספא וזהבא וחדא דבניינא רב נחמן בר יצחק ואי תימא רב הונא בר נתן [ג] לאותה ששנינו (ב) שיש בשר בין חוליא לחוליא מלא אצבע: מתני' באין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת ר' ישמעאל אומר אם יש לו שני כיסין יש לו ב' ביצים אין לו [ד] שני כיסין אין לו אלא ביצה אחת ר"ע אומר [ה] גמושיבו על אעכוזו וממעך אם יש ביצה סופו לצאת מעשה שמיעך ולא יצא [ו] נשחטה ונמצאת דבוקה בכסלים והתיר ר"ע ואסר רבי יוחנן בן נורי: גמ' השתא אין לו אלא ביצה אחת אמרת הוי מומא אין לו כלל מיבעיא חסורי מיחסרא והכי קתני אין לו שתי ביצים בשתי כיסין אלא בכים אחד א"נ שתי כיסין וביצה אחת הרי זה מום ר' ישמעאל אומר יש לו ב' כיסים בידוע שיש לו ב' ביצים אין לו אלא כים אחד כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי ואתא ר"ע למימר בידוע לא אמרינן אלא מושיבו על עכוזו וממעך אם יש [ז] ביצה סופו לצאת: ומעשה שמיעך ולא יצא וכו': דתניא א"ר יוסי מעשה בפירן של בית מנחם שמיעך ולא [ח] יצאת ונשחטה ונמצאת דבוקה בכסלים והתיר ר"ע ואסר רבי יוחנן בן נורי אמר לו ר"ע לר' יוחנן בן נורי העד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל אמר לו רבי יוחנן בן נורי לר"ע עד מתי אתה מאכיל [ט] ישראל נבילות לאו מישחט שחטיה אלא טריפות לא איסור טריפות הוא אלא עד מתי אתה מאכיל ישראל קדשים בחוץ: מתני' דבעל חמש רגלים או שאין לו אלא שלש ושרגליו [י] (שהוא) קלוטות כשל חמור הוהשחול והכסול איזהו שחול שנשמטה ירכו וכסול שאחת [יא] (ג) ומירכים גבוהות: גמ' זא"ר הונא לא שנו אלא שחסר ויתר ביד אבל ברגל טרפה נמי הוי דכל יתיר חכנטול דמי אמר רב פפא לא תימא דעגילן ולא סדיקן אלא כיון דעגילן אע"ג דסדיקן: והשחול והכסול וכו': ת"ר איזהו כסול ואיזהו שחול שחול שנשמטה ירכו כסול שרגלו אחד בתוך הכסל ורגלו אחד ע"ג הכסל טתנא השרוע והקלוט שרוע שנשתרבב [יב] לו ירכו קלוט שרגליו קלוטות כשל חמור וכשל סוס: מתני' ינשבר עצם ידו ועצם רגלו אע"פ שאינו ניכר מומין אלו מנה אילא ביבנה והודו לו חכמים ועוד ג' הוסיף אמרו לו לא שמענו [אלא](ד) [יג] את אלו יחשגלגל עינו עגול כשל אדם יופיו דומה כשל חזיר טושניטל רוב המדבר [יד] (ה) בלשונו ב"ד של אחריהן אמרו ה"ז מום: גמ' אינו ניכר מי קא הוי מומא אמר רב פפא אינו ניכר מחמת עצמו אבל ניכר מחמת מלאכה: מומין אלו מנה וכו': למימרא דלאו היינו אורחיה ורמינהו יהמפלת ימין בהמה וחיה ועוף בין טמאין בין טהורין אם זכר תשב לזכר אם נקבה תשב לנקבה אינו ידוע תשב לזכר ולנקבה דברי ר"מ ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן מ"ט דר"מ הואיל וגלגל עינו עגול כשל אדם אמר רב יוסף ל"ק הא באוכמא הא מבחיוורא: ופיו דומה כשל חזיר: אמר רב פפא לא תימא דשפיד ופרוס אלא כיון דפרוס אף על גב דלא שפיד: ושניטל רוב המדבר [טו] שבלשונו: מתני' מני רבי יהודה היא דתניא יואת שניטל רוב הלשון רבי יהודה אומר רוב המדבר של לשונו: מתני' [טז] ומעשה שהלחי התחתון עודף על העליון ושאל [יז] (ו) ר"ג לחכמים ואמרו כהרי זה מום: גמ' מאי תנא דקתני ומעשה משום דתנן פיו דומה לחזיר ופליגי רבנן עליה דרבי (ז) וקאמרינן כי פליגי רבנן עליה דרבי בשפתו עליונה עודפת על התחתונה אבל שהתחתונה עודפת על העליונה הרי זה מום ומעשה

רש"י

שושן הבירה. יליע שעשוי על שער מזרח ומקרי שושן הבירה במנחות בפרק שתי הלחם (דף צח.): [יח] ס) **שיהו אומנין נוטלין בקטנה.** כשהיו מתנין עם האומנין לעשות כך וכך אמות מלאכה לבדק הבית היו מתנין בשל משה והן עושין [יט] למדה הגדולה למדת אחת שעושין בשושן הבירה: **שלא יבואו לידי מעילה.** שלא יהנו מן ההקדש דאם היו עושין באותה מדה שמתנין שמא יפחתו דא"א לצמצם הילכך מחזירין בגדולה: **ותרתי למה לי.** בחד סגי [כ](ח) (באותה) [לבד מאותה] של משה שהיא ו' טפחים: **חדא לדהבא וכספא.** שמלאכת טורח היא מתנין בשל משה ומחזירין לאותה ע) שגדולה הימנה חצי אצבע: **לבנינא.** דחומה נוטלין בשל משה ומחזירין באותה שיתירה עליה אצבע: **מתני' אין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת.** הוי מום: **שני כיסין.** לכל בהמה יש לה לכל ביצה כיס אחת לפי שהכיס חלוק באמצעיתו ומבחוץ ניכר שהרי באמצע הוא משוקע ונראית בו שורה העמוקה: **ומושיבין אותו על עכוזו** גרסינן. והכי אמרינן בעירובין בפ' כיצד מעברין (דף נג:) אכוזו תנן או עכוזו תנן. על עכוזו על (ט) עגבותיו אחת מושיבין את הבכור שאין לו אלא ביצה אחת: **וממעך.** וממשמש בכיס ובכסלים ואם יש (י) [כא] סופה לצאת ואם אינה יוצאה הוי מום: **כסלים.** פלנק"ש: **והתיר ר"ע.** דהוי מום הואיל (כ) ואינה במקומה: **גמ' חסורי מחסרא כו'.** ור' ישמעאל אסיפא הוא דפליג דקאמר ת"ק אין לו אלא ביצה אחת (ל) בשני כיסין הוי מום ואתי רבי ישמעאל למימר בידוע שיש לו שתי ביצים אבל ארישא מודינא לך דכי אין לו אלא כיס אחד כמי שאין לו אלא ביצה אחת וכמעוך דמי: [כב] **בפירן.** שם הכפר: **קדשים בחוץ.** שאין בו מום וקדושתו הוא: **מתני' שנשמטה ירכו.** כגון דלא איעכל ניביה דאי איעכל ניביה טריפה נמי הוי כדאמרי' באלו טריפות (חולין דף נד:) האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה וה"מ דאיעכול ניביה: **גבוה מחבירתה.** מקום בוקא דאטמא של ירך זו עלה למעלה על הגב יותר מחבירתה: **גמ' לא שנו.** דבעל ה' רגלים או שלשה דהוי מום ולא טריפה: **אלא.** שהחיסור או הייתור הוו ביד שיש לו לבעל ה' רגלים ג' ידים וב' רגלים ולבעל ג' [כג] ב' רגלים ויד אחת דביד לא שייך טריפות: **כנטול דמי.** ובהמה שניטל ירך וחלל שלה [כד] נבילה וקי"ל (פ) בבהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה טריפה ועוד בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה: **לא תימא.** דמכל וכל דומות לחמור דעגילין ולא סדיקין: **אלא כיון דעגילין.** כשל חמור הוי מום דפרסות בהמה טהורה אינן עגולות: **כסלי.** פלנ"ק: **בתוך הכסל.** כך דרך [כה] הבהמה שהירך מחוברת באליה סמוך לכסלים ולא למעלה מן הכסלים (מ) דהיינו על גב האליה: **שנשתרבבה ירכו.** שאחת מיריכותיו גדולה מחבירתה: **מתני' אע"פ שאינו ניכר.** בגמרא מפרש: **לא שמענו אלא אלו.** שהוזכרו למעלה. ואלו הן הג' שהוסיף את שגלגל עינו כו': **כשל חזיר.** מפרש בגמ': **רוב המדבר.** היינו (נ) קצת הלשון שאינו דבוק במלקוחיו [כו]: **גמ' מחמת עצמו.** שאין השבר נראה אבל ניכר הוא מחמת [כז] שצולע והילוך הרגל זו היא מלאכתו צ): **דלאו היינו אורחיה.** שיהא גלגל [כח] של בהמה עגול: **תשב לזכר.** ימי טומאה שבעה ול"ג ימי טוהר: **תשב לנקבה.** י"ד טמאים וס"ו טהורין: **לזכר ולנקבה.** לחומרא ימי טומאה דנקיבה שבועיים וימי טוהר דזכר דלא יהא לה אלא ל"ג ימי טוהר: **מאי טעמא דר' מאיר.** דאמר היולדת מין בהמה טמאה [כט] לידה כולד מעליא: **הואיל.** ודומה לאדם בגלגל העין: ק) **באוכמא.** שחור של עין הבהמה ר) (אינו) עגול כשל אדם: **הא בצירא.** כל בית מושב [ל] הלובן והסירא קרי צירא והוא ודאי [אינו] עגול כשל אדם: **לא תימא.** דבעי' דומה לחזיר מכל וכל דשפיד ופרים. שפיד פיו עגול פריס שפה עליונה ולחיים העליונות עודפות על התחתונות. ומפי המורה איתמר לן איפכא דשפיד שלחייו העליונות הולכות ומתחדדות כשפוד: **גמ' מאי תנא.** דדמי להאי ש) מעשה דקתני ומעשה

תוספות

[לא] **בפירן** של בית מנחם. פירש בקונטרס שם הכפר ובתוספתא (פ"ד) כתוב בפרה של בית מנחם כמו בההוא [מעשה בפרה של בית מנחם] שניטלה האם שלה (סנהדרין דף לג.): **שנשמטה** ירכו. פי' בקונטרס איסלוייש"ר בלע"ז וכגון דלא איעכול ניביה דאי איעכול ניביה טריפה נמי הוי כדאמר באלו טריפות (חולין דף נה:) האי בוקא דאטמא דשף מדוכתיה טריפה והני מילי דאיעכול ניביה וקשיא לפירושו דאיכא מאן דטריף התם אפילו לא איעכול ולא איפסוק אלא יש לפרש דנשמטה כן מתחלת ברייתה וכן נשתרבבה בסמוך: פיו

עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פ"ח מהלכות מעילה הלכה ה:
לח ב ג מיי' פ"ג מהל' בכורות הל' ה [ופ"ז מהל' ביאת מקדש הל' ח] טור י"ד סימן שט:
לט ד מיי' פ"ב מהל' איסורי מזבח הל' ה סמג עשין ריא טור י"ד סימן שט:
ה [מיי' פ"ז מהל' ביאת מקדש הל' ט]:
ו [מיי' פ"ח מהל' שחיטה הל' יא שו"ע י"ד סי' נג סעי' א וסי' נה סעי' ד]:
מ ז מיי' פ"ז מהלכות ביאת מקדש הלכה ט טור י"ד סימן שט:
מא ח מיי' פ"ב מהלכות איסורי מזבח הלכה ג טור שם:
מב ט מיי' פ"ז מהלכות ביאת מקדש הלכה ז טור שם:
מג י מיי' פ"י מהלכות איסורי ביאה הל' ח טוש"ע י"ד סימן קצד סעיף ג:
מד כ מיי' פ"ז מהלכות ביאת מקדש הל' ז ופ"ח הל' ח סמג עשין ריא טור י"ד סימן שט:

שיטה מקובצת

א] שהיו אומנים: ב] מעילה ותרתי למה: ג] נתן אמר לאותה ששנינו או שיש: ד] לו אלא כיס אחד אין לו: ה] מושיבו אותו על כו' אם יש שם ביצה: ו] יצא ונשחט ונמצאת: ז] יש שם וכו' מעשה בפירוז אות ז' נמחק: ח] יצאת ונשחט אות ה' נמחק: ט] מאכיל לישראל: י] תי' שהוא נמחק: יא] מירכותיו גבוהות משל חברתה: יב] תי' לו נמחק: יג] אלא אלו את שגלגל עינו נדה כ"ג ושם רפ"ג בירושלמי: יד] המדבר של לשונו ב"ד של אחריהן אמרו הרי אלו מומין: טו] של לשונו אות ב' נמחק: טז] מעשה אות ו' נמחק: יז] ושאל ר' שמעון בן גמליאל: יח] מה"ד שהיו אומנין: יט] עושין במדה הגדולה למדת אחת מאותן שבשושן הבירה: כ] תסגי עם של: כא] יש שם ביצה סופה: כב] מה"ד בפירוז: כג] ג' רגלים ב' רגלים: כד] שלה טריפה וקיימא לן בהמה שנחתכו: כה] דרך הבהמות שהירך: כו] במלקוחיו של המדבר הס"ד: כז] מחמת מלאכה שצולע והילוך רגל הבהמה זו: כח] גלגל עין של בהמה עגול כשל אדם: כט] טמאה היא כולד תי' לידה נמחק: ל] מושב העין הלובן כו' צריא וההיא ודאי: לא] מה"ד בפירוז של:

רבינו גרשום

דיתירה על של משה דהוי ד' בטפח של כל אדם: ורב נחמן אמר לאצבע דמתניתין דבין חוליא לחוליא: רבי עקיבא אומר. אע"ג דיש לו ב' כיסין בידוע שיש לו ב' ביצים והאחת טמונה בבטן אלא כך בודקו מושיבו לבכור על עכוזו ועל זנבו ועל עגבותיו וממעך בכיס ואם יש שם ביצה אחרת סופה לצאת: והתיר ר' עקיבא. דכיון דנתמעך ולא יצא הוי מום ומותר לאוכלו: ר' יוחנן בן נורי אסר הואיל ונמצאת: אין לו אלא כיס אחד אע"ג דיש לו ב' ביצים כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי ואתא ר' עקיבא וכו': מעשה בפרה של בית מנחם. אתה מכלה ממונו של ישראל. דכיון שאתה אוסרן לאכול בחוץ אין לו תקנה אלא קבורה: קדשים בחוץ. דתם הוי ואינו נאכל אלא בירושלם א): טרפה נמי הוי. דכל יתיר כנטול דמי ותנן בהמה שנחתכו רגליה מן הארכובה ולמעלה טרפה דשם ישנו לצומת הגידים: שרגלו אחת נכנסת בתוך הכסלים ורגלו אחת על גבי הכסל לסוף הכסל כדרכו: שנשתרבבה ירכו. שארוכה מחברתה: ושניטל רוב המדבר של לשונו. רוב מן הלשון שנפרד מן החיך התחתון אותו שיכול לכפוף למעלה: אינו ניכר לחוץ מי הוי מומא מומין שבגלוי בעינן: אבל ניכר מחמת מלאכה. שכשהולך נראה והליכה קרי מלאכה: למימרא דלא היינו אורחיה. למיהוי עינו עגול כשל אדם: תשב לזכר ולנקבה. דמ' זכר ומיגווייהו נטרה י"ד ימי טומאה לנקבה: הא באוכמא והא בצירא. כלומר אוכמא דעיניה אורחיה למיהוי עגול כשל אדם: צירא. כלומר כוליה חריץ של עין לאו אורחיה: דשפיד. חד כשל חזיר: ופריס. ששפתו עקומה למעלה כחזיר: ופליגי רבנן עליה. דאמרי לא שמענו את אלו: והתנן בפירקין דלקמן. שפתו העליונה עודפת כו':

א) ר"ל דנאכל בירושלים בזמן הבית והיה נקרב על המזבח כדין בכור תם.

מסורת הש"ס

א) [עירובין נג:], ב) [תוספתא פ"ד ה"ג וע"ש], ג) [חולין נו.], ד) חולין נח:, ה) ביצה לה:, ו) [מירכותיו], ז) [חולין שם:], ח) נ"א כנטול דמי ואח"כ פיסקא ורגליו שהן קלוטות כשל חמור אמר רב פפא כו' ל"ק, ט) תניא ל"ק, י) [נדה כג.], כ) [לעיל ג:], ל) נדה כג. חולין עא. כריתות ז:, מ) [צ"ל בצירא וגירסת ר"ח בציהרא פי' אדום הסובב את השחור. ע' ערוך ערך צר ו'], נ) קדושין כה. וע"ש, ס) כאן שייך ד"ה של משה שהוא ו' טפחים הס"ד ואח"כ מה"ד כשהיו אומנין כו' למדת אמה הגדולה שיתירה עליה אצבע הס"ד ואח"כ מה"ד שלא יבואו כו' בגדולה הס"ד ומה"ד ותרתי למ"ל בחד סגי הס"ד ואח"כ מה"ד חדא לדהבא כו' שמלאכה יקרה היא מתנין וכו' ל"ק, ע) בס"א: באותה, פ) [חולין עו.], צ) מלאכה ל"ק, ק) וע' ברש"י בנדה דף כג. פי' כך באוכמא שחור של עין כו' עגול כשל אדם בצירא כל בית מושב הלובן אינו עגול כשל אדם וע"ש, ר) ל"ק מ"ז, ש) להאי דקתני מעשה הס"ד ותיבת מעשה מיותר,

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואחת קטנה שיהיו אומנין וכו' ותרתי למה לי חדא לכספא ודהבא וחדא לבנינא: (ב) שם לאותה ששנינו או שיש: (ג) שם במשנה שאחת מירכותיו גבוהה: (ד) שם במשנה לא שמענו אלא אלו את שגלגל: (ה) שם המדבר של לשונו וב"ד של אחריהם אמרו הרי אלו מומין: (ו) שם במשנה ושאל רבן שמעון בן גמליאל לחכמים: (ז) גמ' ופליגי רבנן עליה דר' אילא וקאמרינן וכו' דר' אילא בשפתו: (ח) רש"י ד"ה ותרתי וכו' סגי ובאותה של משה: (ט) ד"ה ומושיבין אותו וכו' על עגבות אחת וכו' ביצה אחת בב' כיסין הס"ד: (י) ד"ה וממעך וכו' ואם יש שם ביצה אחת סופה לצאת: (כ) ד"ה והתיר וכו' הואיל ולא מצאה במקומה כשמיעך ומשמש הס"ד: (ל) ד"ה חסורי וכו' ביצה אחת ושני וכו' ביצה אחת דמי כצ"ל ותיבת כמעוך נמחק: (מ) ד"ה בתוך הכסל וכו' ולא למעלה מן הכסלים וזו הירך על גבי הכסל הס"ד: (נ) ד"ה רוב וכו' היינו אותו קצת וכו' למלקוחיו:

לעזי רש"י

פלנק"ש. כסלים (השרירים הפנימיים של הירך סמוך לכליה).
פלנ"ק. כסל (השריר הפנימי של הירך סמוך לכליה).

מוסף רש"י

בשושן הבירה. חדר אחד היה בנוי על שער המזרחי של עזרה ומצוייר כתבנית שושן הבירה (מנחות צח.) והוא בית הבנוי על גובה השער, כדתנן במסכת מדות (פ"ג מ"א) שער המזרחי ועליו שושן הבירה צורה מצויירת, ומפרשינן במנחות (שם) כדי שידעו מהיכן באו (פסחים פו.). **של משה.** ששה טפחים (שם). **ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה.** תיסגי להו בשל משה (שם). **נוטלין בקטנה ומחזירין בגדולה.** שיהו אומנין שסכרן לבנות כך וכך אמות, נוטלין למדת הקטנה של משה ומחזירין הבנין לגזברין למדה האחת מאלו הגדולות, כדי שיוותרו משלהן להקדש ולא בצמצום, שמא יהנו מן ההקדש בחנם ויבאו לידי מעילה (שם ובעי"ז מנחות צח.). **תרתי.** גדולות, **למה לי.** תיסגי בשל משה ובחדא מהנך (פסחים שם). **חדא דכספא וזהבא.** בזו שאין יתירה על של משה אלא חצי אצבע, היו לאומנות זהב וכסף, כמין טבלאות ושולחנות שהן אומנות כבידה (פסחים פו.) כשמתנין עם צורפי זהב לעשות טבלא בת חמש או בת עשר באמה של משה עושין אותה למדת האמה היתירה עליה חצי אצבע ולא באותה שיתירה עליה אצבע, לפי שאומנות יקרה היא ואין טוב להפסידן כל כך (מנחות צח.). **וחדא דבניינא.** בזו שיתירה עליהן אצבע היו מחזירין בנין אבנים ומוסיפין על תנאן אצבע לכל אמה (פסחים שם). **והשחול והכסול.** מומין בבכור משום שרוע שאחד מאבריו גדול מחברו (ביצה לה:). **שאחת מירכותיו גבוהות.** מקום חבורה בכסלים והוא בוקא דאטמא, גבוה למעלה מן הכסלים וקרוב לגב האליה יותר מחבירו (שם). **לא שנו.** דקתני הרי זה מום לגבוה הא להדיוט שרי, **אלא שחסר ויתר ביד.** שחסור זה דבעלת שלש או יתור זה דבעלת חמש, ביד, שאין לה אלא יד אחת או שיש לה ג' ידים (חולין נח:). **כנטול דמי.** יתר אחד כחסר אחד והויא כבעלת רגל אחת וטרפה, דהויא כשמוטת ירך בבהמה (שם). **המפלת מין בהמה וחיה ועוף.** מפרש טעמא במסכת נדה פרק המפלת (כב:) הואיל ונאמרה בו יצירה כאדם (כריתות ז:). **תשב לזכר.** שבעת ימי טומאה ול"ג ימי טוהר, שכל דמים שהיא רואה בהן טהורין (חולין עא. ונדה כא.). **תשב לנקבה.** שבועים טמאים וס"ו טוהר (חולין שם). **אינו ידוע.** אם זכר אם נקבה הטל עליהם חומר שניהם ותשב לזכר ולנקבה, שבועים טומאת לידת נקבה ואפילו אינה רואה בהן, שמא נקבה ילדה ובלא ראייה איכא שבועים טומאת לידה, וימי טוהר אין לה אלא עד ארבעים יום מתחלת לידתן כדין זכר, שמא זכר הוא (שם ובעי"ז נדה שם). **הא באוכמא.** שחור שבעין הוי עגול בבהמה כאדם, והא דתני דהוי מום בצירא, מקום מושב כל העין לא הוי עגול בבהמה כאדם ואי הוי עגול הוי מום, דכל בור של מושב העין קרוי גלגל, כדאמרינן (שם כד:) ועמדתי בגלגל עינו של מת עד חוטמי, ומפני שהוא עגול כגלגל (שם כג.). **רוב המדבר של לשונו.** ממקום פרישת דיבוקו ולמעלה קרי מדבר, אע"ג דדיבור בבהמה לא שייכא קרי ליה מדבר, הואיל והוא המדבר בלשון האדם (קדושין כה.) או: לשון מסייע להוציא קול (חולין נח:).